

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Radovana Suchánka (soudce zpravodaje) a soudců Josefa Fialy a Jiřího Zemánka o ústavních stížnostech stěžovatelů 1) **G. R. H.**, 2) **N. H. T. Revocable Trust**, 3) **The 2009 Irrevocable Trust for P. A. L.**, a 4) **The 2009 Irrevocable Trust for B. L. B.**, zastoupených JUDr. Jarmilou Kolářovou, advokátkou, sídlem Vinohradská 403/17, Praha 2 – Vinohrady, proti usnesením Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2018 č. j. 22 Cdo 5192/2016-653, ze dne 27. června 2017 č. j. 22 Cdo 5583/2016-563, č. j. 22 Cdo 4591/2016-406, č. j. 22 Cdo 4944/2016-451, č. j. 22 Cdo 4725/2016-422 a č. j. 22 Cdo 2136/2017-739, ze dne 23. května 2017 č. j. 22 Cdo 4726/2016-397 a č. j. 22 Cdo 5541/2016-497, ze dne 2. května 2017 č. j. 22 Cdo 5318/2016-413, č. j. 22 Cdo 4638/2016-536 a č. j. 22 Cdo 5113/2016-453 a ze dne 26. dubna 2017 č. j. 22 Cdo 4716/2016-506, rozsudkům Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. prosince 2016 č. j. 56 Co 322/2016-658, ze dne 13. července 2016 č. j. 56 Co 123/2016-510, ze dne 29. června 2016 č. j. 56 Co 112/2016-376, ze dne 25. května 2016 č. j. 56 Co 245/2015-388, ze dne 23. května 2016 č. j. 56 Co 247/2015-592, ze dne 17. května 2016 č. j. 56 Co 232/2015-436, č. j. 56 Co 229/2015-354 a č. j. 56 Co 223/2015-426, ze dne 13. května 2016 č. j. 56 Co 224/2015-347 a č. j. 56 Co 231/2015-335 a ze dne 21. dubna 2016 č. j. 56 Co 246/2015-459 a č. j. 56 Co 230/2015-367, rozsudkům Okresního soudu v Opavě ze dne 24. září 2015 č. j. 7 C 142/2011-294 a č. j. 7 C 203/2008-438, ze dne 30. března 2015 sp. zn. 17 C 141/2011-196, ze dne 27. března 2015 č. j. 12 C 356/2008-401 a č. j. 12 C 142/2011-183, ze dne 20. března 2015 č. j. 12 C 141/2011-186, č. j. 10 C 141/2011-201, č. j. 12 C 353/2008-263 a č. j. 17 C 140/2011-236 a ze dne 19. března 2015 č. j. 10 C 353/2008-244 a č. j. 10 C 142/2011-173 a rozsudku Okresního soudu v Ostravě ze dne 14. dubna 2016 č. j. 61 C 383/2008-618, za účasti **Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě, Okresního soudu v Opavě a Okresního soudu v Ostravě**, jako účastníků řízení, a 1) obce **Šilheřovice**, sídlem Střední 305, Šilheřovice, 2) obce **Ludgeřovice**, sídlem Markvartovická 52/48, Ludgeřovice, zastoupených JUDr. Milanem Čichoněm, advokátem, sídlem Kpt. Vajdy 3046/2, Ostrava, 3) statutárního města **Ostrava**, sídlem Prokešovo náměstí 1803/8, Ostrava, zastoupeného JUDr. Petrem Pyšným, advokátem, sídlem Občanská 1115/16, Ostrava, 4) **České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových**, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2 – Nové Město, 5) spolku **Tělovýchovná jednota Ostrava**, sídlem Varenská 3098/40a, Ostrava, zastoupeného Mgr. Pavlem Vidurou, advokátem, sídlem Nádražní 1325/18, Ostrava, a 6) státního podniku **Lesy České republiky, s. p.**, sídlem Přemyslova 1106/19, Hradec Králové, zastoupeného Mgr. Lukášem Eichingerem, MBA, advokátem, sídlem Veleslavínova 94/8, Praha 1 – Staré Město, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnosti se zamítají.

Odůvodnění:

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavními stížnostmi podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), doručenými Ústavnímu soudu dne 13. 7. 2017, 26. 7. 2017, 9. 8. 2017, 10. 8. 2017, 4. 9. 2017, 5. 9. 2017 a 21. 11. 2018 a doplněnými podáními stěžovatelů ze dne 10. 8. 2017, 21. 8. 2017, 10. 12. 2018, 29. 9. 2019, 26. 2. 2020, 7. 7. 2020, 10. 7. 2020 a 2. 11. 2020, jež byly nejprve vedeny pod samostatnými spisovými značkami sp. zn. III. ÚS 2171/17, sp. zn. I. ÚS 2328/17, sp. zn. III. ÚS 2329/17, sp. zn. II. ÚS 2519/17, sp. zn. III. ÚS 2520/17, sp. zn. I. ÚS 2536/17, sp. zn. IV. ÚS 2796/17, sp. zn. I. ÚS 2797/17, sp. zn. IV. ÚS 2812/17, sp. zn. III. ÚS 2813/17, sp. zn. I. ÚS 2814/17 a sp. zn. I. ÚS 3812/18 a které Ústavní soud v souladu s § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 112 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „občanský soudní řád“), usneseními ze dne 22. 8. 2017, ze dne 19. 9. 2017 a ze dne 26. 5. 2020 spojil ke společnému řízení, se stěžovatelé domáhali zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro jejich rozpor s čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 2, čl. 11 odst. 1, čl. 24, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 1 odst. 1 Ústavy, čl. 6 odst. 1, čl. 8, čl. 13 a čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě a čl. 5 Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace. Stěžovatelé zároveň navrhli, aby jim byla přiznána náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem.

2. V průběhu řízení dne 11. 4. 2020 zemřela původní druhá stěžovatelka N. H. T., načež Ústavní soud rozhodl usnesením ze dne 31. 8. 2020 sp. zn. III. ÚS 2171/17, že v řízení bude dále pokračováno s jejím procesním nástupcem, N. H. T. Revocable Trust.

3. Z ústavních stížností a napadených rozhodnutí se podává, že stěžovatelé se svými žalobami domáhali – stručně řečeno – určení, že jejich právní předchůdce Dr. A. M. d. R. (dále jen jako „zůstavitel“), narozený dne XX 1878, zemřelý dne XX 1942, byl ke dni svého úmrtí výlučným vlastníkem nemovitostí specifikovaných v napadených rozhodnutích, případně že C. A. d. R., narozená dne XX 1894, zemřelá dne XX 1967, byla ke dni svého úmrtí výlučnou vlastnící těchto nemovitostí, jakož i určení, že stěžovatelé jsou vlastníky daných nemovitostí, každý v podílu ve výši ideální jedné čtvrtiny. Dále se domáhali toho, aby byla žalovaným vedlejšími účastníky uložena povinnost vyklidit předmětné nemovitosti.

4. Okresní soud v Opavě a v jednom případě Okresní soud v Ostravě (pro zjednodušení dále také jen „okresní soud“) žaloby stěžovatelů napadenými rozsudky zamítl; v několika případech zároveň řízení z důvodu částečného zpětvzetí žaloby stěžovateli v příslušném rozsahu zastavil. Okresní soud vyšel předně ze zjištění, že zůstavitel převedl předmětné nemovitosti kupní smlouvou ze dne 6. 12. 1939 na Německou říši (pozn. Ústavního soudu: *de facto* nešlo o kupní smlouvu, ale o protokol, jenž obsahoval odevzdací smlouvu týkající se majetku bratrů R., na jejímž základě došlo k převodu tohoto majetku bez jakékoliv náhrady). Jeho manželka C. A. d. R. se následně nedovolala v souladu s dekretem presidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů (dále jen „dekret č. 5/1945 Sb.“), a podle § 8 zákona č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku

vzcházejících (dále jen „zákon č. 128/1946 Sb.“), ve tříleté prekluzivní lhůtě neplatnosti tohoto převodu. Na předmětné nemovitosti proto bylo nutno nahlížet jako na majetek Německé říše, na který se vztahoval dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa (dále jen „dekret č. 12/1945 Sb.“), případně dekret presidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy (dále jen „dekret č. 108/1945 Sb.“), přičemž právním důvodem konfiskace předmětných nemovitostí byl samotný dekret. S odkazem na stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005 sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 (ST 21/39 SbNU 493; č. 477/2005 Sb.) pak okresní soud uzavřel, že stěžovatelé neměli na požadovaném určení vlastnického práva naléhavý právní zájem. Jestliže totiž jejich právní předchůdci nevyužili možnosti domáhat se svého vlastnického práva, k jehož zániku došlo před 25. 2. 1948, postupem podle zákona č. 128/1946 Sb., nebylo možno se nyní jeho ochrany účinně domáhat žalobou na ochranu vlastnického práva, resp. touto žalobou obházet smysl a účel restitučního zákonodárství.

5. K odvoláním stěžovatelů Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) napadenými rozsudky rozhodnutí okresního soudu ve výrocích o věci samé potvrdil. Pozbyl-li totiž zůstavitel vlastnické právo k nemovitostem v období nesvobody za podmínek uvedených v dekretu č. 5/1945 Sb. a zákoně č. 128/1946 Sb. a na jejich vydání neuplatnil, resp. uplatnil neúspěšně restituční nárok podle těchto předpisů, nejsou již nyní dědicové oprávněni uplatňovat své dědické nároky. Jelikož tedy C. A. d. R. jako právní nástupkyně zůstavitele neuplatnila včas restituční nárok podle zákona č. 128/1946 Sb., nemohli se nyní stěžovatelé jako její právní nástupci úspěšně domoci vlastnického práva žalobami na jeho určení.

6. Dovolání stěžovatelů Nejvyšší soud odmítl rovněž napadenými usneseními dle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu jako nepřípustná, neboť krajský soud posuzované právní otázky vyřešil v souladu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu i Ústavního soudu, od níž nebylo důvodu se ani v nynějších věcech odchýlit.

II.

Argumentace stěžovatelů

7. V obsáhlých ústavních stížnostech, jež byly po spojení ke společnému řízení doplněny neméně obsáhlým „shrnujícím vyjádřením“ ze dne 29. 10. 2019 a následně dalším „doplňujícím podáním“ ze dne 26. 2. 2020, stěžovatelé předně podávají podrobný výklad týkající se vlastnických vztahů k předmětným nemovitostem před jejich zabráním Německou říší, důsledků neplatnosti majetkových převodů ve smyslu § 1 dekretu č. 5/1945 Sb., jakož i použití československých právních předpisů a jejich vztahu k dekretům prezidenta republiky a poválečnému restitučnímu zákonodárství. K napadeným rozhodnutím pak uplatňují množství námitek, které lze shrnout následovně:

a) není pravdou, že právní předchůdkyně stěžovatelů restituční nárok podle zákona č. 128/1946 Sb. neuplatnila (resp. neuplatnila správným způsobem), když z dobových dokumentů naopak vyplynulo, že nárok uplatněn byl, avšak dokumentace o případném výsledku řízení, bylo-li vůbec ukončeno, se již nedochovala; právní předchůdkyně stěžovatelů navíc správně ani restituční nároky uplatňovat nemohla, neboť v dané době

byl veškerý předmětný majetek ležící pozůstalostí a restituční nárok mohl uplatnit pouze její správce;

b) neplatnost majetkových převodů z doby nesvobody podle § 1 dekretu č. 5/1945 Sb. je svou povahou absolutní, nikoliv pouze relativní, jak nesprávně tvrdily obecné soudy; vlastnické právo právních předchůdců stěžovatelů (resp. stěžovatelů jako jejich právních nástupců) proto nikdy nezaniklo a je na něj nutno hledět jako na dosud nevypořádané dědictví po zůstaviteli; z téhož důvodu na posuzovanou věc nelze uplatnit ani stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05, neboť stěžovatelé se nedomáhají obnovení zaniklého vlastnického práva, ale potvrzení jejich existujícího nároku; přijetí opačného závěru, tedy že v důsledku zabránění majetku zůstavitele Německou říší skutečně došlo k zániku jeho vlastnického práva, by dle stěžovatelů znamenalo faktické uznání legality a legitimity aktů nacistické perzekuce a německého nacistického práva;

c) stát převzal předmětný majetek bez právního důvodu, a proto k němu nikdy nemohl nabýt vlastnické právo a následně je převádět na další subjekty (vedlejší účastníky řízení);

d) stěžovatelé svými žalobami neobcházeli restituční předpisy (zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích a zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku), jak nesprávně vyhodnotily soudy, neboť se na ně z důvodu absence československého státního občanství vůbec nevztahovaly, a stěžovatelé tak neměli jinou možnost než postupovat podle obecných předpisů [na podporu uvedeného stěžovatelé odkázali na nálezy ze dne 3. 8. 2011 sp. zn. I. ÚS 894/10 (N 137/62 SbNU 157) a ze dne 2. 8. 2016 sp. zn. I. ÚS 3943/14 (N 144/82 SbNU 287)];

e) „důvěrný výnos“ Ministerstva zemědělství ze dne 27. 12. 1949, jímž mělo být o konfiskaci dle dobové dokumentace zřejmě rozhodnuto, nelze považovat za nic jiného než za paakt (uvedený dokument se navíc nedochoval, a lze mít proto pochybnosti i o tom, zda byl vůbec vydán);

f) konfiskační proces byl dovršen až výměrem Okresního národního výboru v Hlučíně ze dne 3. 3. 1950 (resp. 4. 3. 1950), což svědčí o tom, že došlo ke zneužití dekretů prezidenta republiky totalitní mocí.

III.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnosti byly podány včas k tomu oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v nichž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejich projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnosti jsou přípustné (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

IV.

Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení, replika stěžovatelů

9. Ústavní soud vyzval účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavním stížnostem. Vedlejší účastníky řízení vyzval, aby se vyjádřili k té ústavní stížnosti, která směřuje proti

rozhodnutím, vydaným v řízení, v němž měl ten který vedlejší účastník postavení účastníka řízení.

10. Nejvyšší soud plně odkázal na obsah napadených rozhodnutí a sdělil, že souhlasí s projednáním věci bez jeho účasti a že se blíže k ústavním stížnostem nebude vyjadřovat.

11. Krajský soud uvedl, že setrvává na stanoviscích vyjádřených v jednotlivých rozhodnutích a navrhl zamítnutí všech ústavních stížností. Zdůraznil, že pro všechna rozhodnutí bylo právně významné zjištění, že poválečné restituční předpisy umožnily původním vlastníkům nemovitostí, kteří pozbyli vlastnické právo v době nesvobody, uplatnit navrácení majetku podle restitučních předpisů ve vymezených lhůtách. Právní předchůdce stěžovatelů nároky neuplatnil, případně je uplatnil neúspěšně. Určení existence vlastnického práva k datu jeho úmrtí bylo vyloučeno, stejně tak nebylo možno vyhovět požadavkům na určení vlastnictví právních nástupců a dědiců původního vlastníka, na které neexistující vlastnické právo nemohlo přejít.

12. Okresní soud v Ostravě zcela odkázal na skutková zjištění i právní závěry vyjádřené v napadeném rozsudku č. j. 61 C 383/2008-618.

13. Okresní soud v Opavě ve svých vyjádřeních rekapituloval, že svá rozhodnutí opřel o zjištění, že právní předchůdci stěžovatelů nevyužili možnosti uplatnit své nároky v režimu dekretu č. 5/1945 Sb., případně zákona č. 128/1946 Sb., respektive se pokusili tuto možnost využít, ale věc „nedotáhli“ do zdárného konce; tyto skutkové okolnosti vyplynuly již ze samotných žalobních tvrzení stěžovatelů, a soud proto o jejich správnosti neměl pochybnosti. Závěry přijaté v napadených rozhodnutích, na které okresní soud v podrobnostech odkázal, jsou plně v souladu též s dosavadní rozhodovací praxí Ústavního soudu. V dalších vyjádřeních pak doplnil, že předmětná smlouva zachycená v protokolu Okresního soudu v Hlučíně ze dne 6. 12. 1939 byla uzavřena právním předchůdcem stěžovatelů pod tlakem okupace a národní a rasové perzekuce a jako taková byla dekretem č. 5/1945 Sb. prohlášena za neplatnou. Tato neplatnost byla však pouze relativní, a bylo proto třeba se jí stanoveným postupem dovolat. Ačkoliv bylo zřejmé, že mezi právní předchůdkyní stěžovatelů a zemským národním výborem probíhala určitá korespondence, nic to nemohlo změnit na závěru, že u okresního soudu, který jediný byl oprávněn o nároku rozhodnout, daný nárok na vrácení majetku nikdy uplatněn nebyl (což ostatně sami stěžovatelé ve věci sp. zn. 17 C 140/2011 k výzvě soudu potvrdili) či to minimálně nebylo stěžovateli prokázáno. Okresní soud dále uvedl, že sami stěžovatelé v ústavní stížnosti uvádějí, že jejich právní předchůdkyně byla odkázána na postup podle poválečného restitučního zákonodárství, když její žádosti o zrušení národní správy a vrácení majetku nebylo vyhověno. I fakticky proto věděla, jak má být postupováno. Namítají-li stěžovatelé, že dekryty prezidenta republiky se na předmětný majetek nevztahovaly, protože ho jejich právní předchůdce platně nepozbyl, a Německá říše se tak nikdy nestala jeho vlastníkem, nepovažuje okresní soud tuto argumentaci za správnou, neboť nic nemění na tom, že postup při obnovení vlastnického práva k nemovitostem na našem území byl určen dekryty prezidenta republiky, jestliže byly naplněny výchozí předpoklady jejich uplatnění. To platilo bez dalšího i ve věci stěžovatelů.

14. Obec Šilheřovice (vedlejší účastnice č. 1) a obec Ludgeřovice (vedlejší účastnice č. 2) ve společném vyjádření uvedly, že se plně ztotožňují se závěry obecných soudů a mají za to, že v řízení nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelů. Rovněž uvedly, že jejich vlastnické právo bylo a je zapsáno v příslušné evidenci u katastrálního úřadu.

Obě vedlejší účastnice jsou obcemi a v souladu se stanoviskem pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 platí, že podle zásady legitimního očekávání musí být vlastníkovi dána možnost počítat s udržением určitého právního vztahu a musí mu být poskytnuta ochrana proti jakékoliv jeho změně, kterou nemohl rozumně očekávat. Vedlejší účastnice dále rekapitulovaly jednotlivá zjištění soudů a navrhly, aby Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelů odmítl jako zjevně neopodstatněné.

15. Statutární město Ostrava (vedlejší účastník č. 3) odkázalo na odůvodnění napadených rozhodnutí, se kterými se ztotožnilo. Předmětná majetkoprávní jednání byla sice neplatná podle § 1 odst. 1 dekretu č. 5/1945 Sb., tato neplatnost byla však pouze relativní; právní předchůdkyně stěžovatelů se jí nedovolala, a její restituční nárok proto zanikl. S ohledem na uvedené tak jsou další stěžovateli tvrzené skutkové i právní okolnosti věci právně bezvýznamné.

16. Podle vyjádření České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových (vedlejší účastnice č. 4) je úspěšné domožení se ochrany tvrzeného vlastnického práva podle obecných předpisů vyloučeno výkladem účinků restitučních předpisů podaným ve stanovisku pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05. Připuštění opačné možnosti by v poměrech posuzované věci představovalo obcházení smyslu a účelu restitučních předpisů vydaných po roce 1989 a nerespektování vůle státu k vrácení majetku převzatého před datem 1. 1. 1990; nadto by takový postup byl v rozporu i s poválečnými restitučními předpisy. Ústavní stížnost by proto měla být odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, případně zamítnuta.

17. Spolek Tělovýchovná jednota Ostrava (vedlejší účastník č. 5) ve svém vyjádření podrobně rekapituloval závěry, k nimž dospěly soudy v napadených rozhodnutích, a plně se s nimi ztotožnil. Nadto upozornil (stručně shrnuto), že je nutno zohlednit, že stěžovatelé neuplatňují své nároky vůči státu, ale vůči spolku, kterému musí být podle závěrů stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 dána možnost počítat s udržением určitého právního stavu a musí mu být poskytnuta ochrana proti jakékoliv změně tohoto stavu, kterou nemohl rozumně očekávat. Závěry napadených rozhodnutí jsou navíc v souladu i s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, podle níž jednak ochrana vlastnického práva nemůže být vykládána tak, že by omezovala svobodu smluvních států při výběru podmínek, za kterých přistoupí k navrácení majetku, jednak nelze přiznat ochranu vlastnictví v případech, kdy jde toliko o naději, že „obživne“ dlouho „vyhaslé“ vlastnické právo, jež nemohlo být dlouhou dobu vykonáváno, případně bylo-li podmíněno uplatněním nároku, který zanikl nesplněním předepsaných podmínek.

18. Podle obsáhlého vyjádření státního podniku Lesy České republiky, s. p. (vedlejší účastník č. 6), jsou ústavní stížnosti stěžovatelů zjevně neopodstatněné, případně nedůvodné. Soudy rozhodující ve věci se se všemi námitkami stěžovatelů vypořádaly, což vedlejší účastník ilustruje na podrobné citaci příslušných částí odůvodnění napadených rozhodnutí. Stěžovatelé dle jeho názoru v ústavních stížnostech nepředkládají žádné pro Ústavní soud relevantní argumenty.

19. Zbývající osoby, jimž přísluší postavení vedlejšího účastníka řízení (příspěvková organizace Ředitelství silnic a dálnic ČR, státní podnik Povodí Odry, Česká republika – Státní pozemkový úřad, Moravskoslezský kraj, příspěvková organizace Správa silnic Moravskoslezského kraje, Zemědělský podnik Razová, státní podnik v likvidaci)

možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti, resp. ústavním stížnostem nevyužily, protože se jim poskytnutého poučení má za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdaly.

20. Obdržená vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovatelům k případné replice. Ti nejprve ve své (v pořadí první) žádosti o prodloužení lhůty k replice uvedli, že „*velmi oceňují spolupráci ÚS se všemi účastníky řízení a evidentní důkladnost a pečlivost, kterou ÚS této velmi obtížné kauze věnuje*“. V následné replice pak předně znovu odmítli výchozí tezi účastníků i vedlejších účastníků řízení o relativní neplatnosti smlouvy, resp. protokolu ze dne 6. 12. 1939. Opětovně popsali historické skutečnosti týkající se především stíhání nacistických válečných zločinů Mezinárodním vojenským soudním dvorem, kde byli stíháni mimo jiné představitelé nacistického válečného průmyslu, kteří se měli protiprávně zmocnit strojírenské továrny R. R. ve Francii. Ten odmítl „smluvně převést“ svůj majetek, v důsledku čehož byl uvězněn a deportován do Osvětimi, kde byl zabit. Na uvedeném stěžovateli ilustrují, že samotné vynucení zůstavitelova podpisu protokolu ze dne 6. 12. 1939 představovalo mezinárodní zločin, když jeho případné odmítnutí znamenalo jistou smrt. Tento protokol jakož i další s ním spojené právní úkony je proto nutno považovat za neplatné od počátku. Stěžovateli znovu namítají, že C. A. d. R. nebyla oprávněna domáhat se následné restituce majetku, když toto příslušelo pouze samotné ležící pozůstalosti, resp. jejímu správci. Soudy však uvedené dostatečně nezohlednily a nevypořádaly se ani s mezinárodními závazky, jimiž je Česká republika vázána, neboť jinak by musely dospět k závěru, že předmětný převod majetku byl absolutně neplatný od samého počátku.

V.

Posouzení důvodnosti ústavních stížností

21. Po přezkoumání napadených rozhodnutí z hlediska stěžovateli tvrzených porušení jejich základních práv a poté, co se seznámil s obsahem vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení a replikou stěžovatelů, dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnosti nejsou důvodné.

22. Ústavní soud předesílá, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací pravomoci soudů, neboť není vrcholným článkem jejich soustavy, ale zvláštním soudním orgánem ochrany ústavnosti (srov. čl. 83, čl. 90 až čl. 92 Ústavy). Nepřísluší mu výkon přezkumného dohledu nad činností těchto soudů v rovině podústavního práva. Ústavní soud zároveň zdůrazňuje zásadu minimalizace svých zásahů a zásadu sebeomezení při využívání svých kasačních pravomocí. Kasační zásah Ústavního soudu vůči rozhodnutím obecných soudů z podnětu individuální ústavní stížnosti připadá v úvahu jen tehdy, když napadeným rozhodnutím skutečně došlo k porušení subjektivních základních práv a svobod konkrétního stěžovatele. K takovému pochybení soudů však v posuzované věci nedošlo.

23. Předně nutno shrnout, že veškeré námitky stěžovatelů vycházejí z jejich vlastní právní konstrukce, že s ohledem na neplatnost a nicotnost anexe Rakouska Německou říší (stěžovateli zde odkazují především na Státní smlouvu o obnovení nezávislého a demokratického Rakouska, k níž s účinností ode dne 28. 9. 1955 přistoupilo i Československo) má Česká republika povinnost nepřikládat právní důsledky smlouvám mezi tehdejšími orgány nacistické okupační správy a rakouskými občany, kterými se Německá říše násilím či hrozbou bezprostředního násilí zmocnila majetku těchto občanů v rozporu s tehdejším vnitrostátním i mezinárodním právem, v čemuž došlo i v nynější

věci. Jelikož tedy majetek, jenž je předmětem tohoto řízení, nebyl nikdy na Německou říši převeden, nemohlo dle stěžovatelů dojít ani k jeho následnému převodu na československý stát. Stěžovatelé jsou proto přesvědčeni, že zůstavitel byl ke dni svého úmrtí vlastníkem předmětných nemovitostí, a do dnešního dne je na ně proto nutno nahlížet jako na dosud nevypořádané dědictví po tomto zůstaviteli. Ačkoliv Ústavní soud připouští, že popsaná právní konstrukce se nemusí jevit *a priori* jako zcela nelogická, s ohledem na pro věc relevantní právní úpravu i na ustálenou judikaturu z ní vzešlou je zřejmé, že jí nelze přisvědčit.

24. Napadená rozhodnutí vycházejí ze zjištění, že právní předchůdci stěžovatelů neuplatnili svůj restituční nárok způsobem, jenž vyžadoval zákon č. 128/1946 Sb., když se ve tříleté prekluzivní lhůtě stanovené v § 8 tohoto zákona nedovolali neplatnosti převodu majetku zůstavitele na Německou říši. Po marném uplynutí této lhůty se proto dle obecných soudů již žádný z právních nástupců zůstavitele (tedy ani nynější stěžovatelé) nemohl účinně domáhat jakékoliv restituční náhrady. Rozporují-li stěžovatelé v ústavních stížnostech popsaný právní závěr tvrzením, že restituční nárok ve lhůtě uplatněn byl, nicméně dokumentace o případném výsledku řízení se nedochovala, představují tyto námitky toliko pokračující polemiku s názorem přijatým soudy, která však nemůže mít na posouzení věci jakýkoliv vliv. I v případě, že by se totiž stěžovatelům podařilo prokázat, že jejich právní předchůdkyně C. A. d. R. restituční nárok podle zákona č. 128/1946 Sb. uplatnila, případně že ho měl namísto ní uplatnit správce ležící pozůstalosti, rozhodné pro posouzení jejich nynějších nároků by bylo právě (a pouze) to, že nebylo prokázáno úspěšné dokončení tohoto řízení. I kdyby tedy bylo možno dát stěžovatelům zapravdu v tom, že jim byla způsobena křivda, ať již nejprve samotnou konfiskací zůstavitelova majetku či případným nerozhodnutím o restitučním nároku jejich právní předchůdkyně, byl-li skutečně uplatněn, v obou případech by šlo o křivdu způsobenou před 25. 2. 1948, tedy před počátkem tzv. rozhodného období ve smyslu restitučních předpisů (viz § 1 odst. 1 zákona o mimosoudních rehabilitacích), na jejíž odčinění není právní nárok (srov. též stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05; všechna rozhodnutí Ústavního soudu veřejně dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

25. K povaze lhůty stanovené v § 8 zákona č. 128/1946 Sb. lze pro úplnost doplnit, že navzdory znění uvedeného ustanovení, podle kterého se nárok „promlčuje ve třech letech ode dne, kdy tento zákon nabude účinnosti...“, je tato lhůta, jak uvedeno již v předchozím bodě, chápána jako lhůta prekluzivní. Uvedený závěr je podpořen nejen dlouhodobou rozhodovací soudní praxí, která se na tomto výkladu ustálila, ale zejména § 1449 větou první zákona č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, a především pak jeho § 1451, dle kterého byla důsledkem promlčení „ztráta práva, jež nebylo vykonáno po čas určený zákonem“ (srov. též usnesení ze dne 30. 11. 1999 sp. zn. II. ÚS 223/96).

26. Odmítnout je nutno i další námitku stěžovatelů, že v § 1 dekretu č. 5/1945 Sb. zakotvená neplatnost tam uvedených majetkových převodů a majetkoprávních jednání, a tedy i neplatnost předmětné smlouvy, resp. protokolu ze dne 6. 12. 1939, byla – vyjádřeno slovy dnešní právní terminologie – svou povahou absolutní. Na podporu uvedeného závěru Ústavní soud odkazuje na argumentaci obsaženou např. již v rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 16. 11. 1993 sp. zn. 6 Co 1055/93, dle kterého „[p]o skončení doby nesvobody Československý stát chtěje napravit takovéto křivdy jednoznačně dekretem prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. již v ustanovení § 1 odst. 1 stanovil, že takováto majetkověprávní jednání jsou neplatná. Současně tento dekret stanovil, že způsob uplatnění nároků plynoucích z tohoto ustanovení budiž upraven

zvláštním dekretem. Uváděný dekret č. 5 z roku 1945 toliko na uváděné nemovitosti zavedl národní správu, majetek takto zajištěný nebyl vrácen původnímu majiteli, případně dědicům a zůstal pod národní správou do nové zákonodárné úpravy. Nová zákonodárná úprava, na kterou citovaný dekret odkazuje, je úprava dekretu č. 128/1946 Sb. ve znění zákona č. 79/1948 Sb. I ustanovení § 1 tohoto dekretu stanoví neplatnost majetkových převodů z dob okupace. Stanoví však v ustanovení § 4, že nárok přísluší tomu, kdo neplatným převodem pozbyl práva, byla-li by však oprávněná osoba státně nespolehlivá, přísluší nárok státu jako majetek konfiskovaný podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. Samotný nárok byl dále vázán na uplatnění u příslušného orgánu, případně soudu a byla stanovena lhůta k jeho uplatnění. Protože nikoliv každý a nikoliv v jakékoliv lhůtě mohl tuto neplatnost uplatňovat, nelze tuto neplatnost považovat za neplatnost absolutní v dnešním slova smyslu, tím méně považovat uváděné právní úkony z dob okupace pod tlakem za nicotné.“

27. Hodnocení obecných soudů, že neplatnosti předmětných majetkových převodů se bylo nutno stanoveným postupem dovolat, je dle Ústavního soudu zcela správné. Tento závěr ostatně vyplývá, jak nastíněno již v předchozím bodě, i z § 1 odst. 2 dekretu č. 5/1945 Sb. ve spojení se zákonem č. 128/1946 Sb. Důvody, pro něž nebylo možno uvedené majetkové přesuny zkrátka prohlásit za neplatné či pro něž nebylo možno respektovat důsledky neplatnosti, které tu byly podle právních předpisů platných v době, kdy k převodu či přechodu majetku došlo, a pro které zákonodárce přijal restituční předpisy, jež jsou k obecným občanskoprávním normám ve vztahu *leges speciales*, jsou blíže rozvedeny v příslušných částech odůvodnění napadených rozhodnutí, a Ústavní soud na ně zde proto pro stručnost pouze odkazuje (viz kupř. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2136/2017, str. 3, sp. zn. 22 Cdo 4716/2016, str. 4 a další). Neudržitelným je pak v této souvislosti tvrzení stěžovatelů, že přiznáním právních účinků smlouvě uzavřené mezi zůstavitelem a Německou říší došlo k faktickému uznání legality a legitimacy aktů nacistické perzekuce nynějšími českými státními orgány. Ačkoliv si je Ústavní soud vědom toho, že stěžovatelé mohou z osobního pohledu pociťovat uvedenou konstrukci relativní neplatnosti předmětných majetkových převodů jako nespravedlivou, nelze v ní v žádném případě spatřovat jimi tvrzené uznání legality a legitimacy aktů zločinné politiky nacistického Německa. Je nutno ji naopak vnímat jako jeden z prostředků, jimiž se československý stát snažil v poválečné době vyrovnat s minulostí tak, aby byla umožněna náprava způsobených křivd v široké míře, zároveň však způsobem, jenž by byl pro další fungování tehdejších (nejen) majetkových právních vztahů udržitelný. Popsaný přístup státu není v rozporu ani se závazky plynoucími ze smlouvy zmiňované Státní smlouvy o obnovení nezávislého a demokratického Rakouska, v níž Svaz sovětských socialistických republik, Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Spojené státy americké a Francouzská republika, jakož i k této smlouvě přistoupivší státy, včetně tehdejšího Československa, vyjádřily svůj úmysl „vrátit rakouské majetky, práva a zájmy, jak jsou nyní na jejich územích“, případně „vydat výtěžek jejich likvidace, dispoice jimi nebo jejich realizace...“ (čl. 27), neboť ani z ní nelze dovozovat nepřipustnost podmínění navrácení předmětných majetků předchozím splněním stanovených podmínek, nezbytných pro předejití či alespoň zmírnění chaosu v poválečných majetkových právních vztazích.

28. Domnívají-li se stěžovatelé v další části své stížnostní argumentace, že stát převzal majetek bez právního důvodu, v důsledku čehož k němu nikdy nemohl nabýt vlastnické právo a toto následně převést na vedlejší účastníky řízení, přehlíží, že, jak bylo mnohokrát konstatováno v judikatuře Nejvyššího soudu i Ústavního soudu a jak uvedly i soudy

v napadených rozhodnutích, právním důvodem konfiskace majetku byl přímo ten který samotný dekret [srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2017 sp. zn. 22 Cdo 4716/2016 či ze dne 27. 6. 2017 sp. zn. 22 Cdo 5583/2016, příp. nálezy Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997 sp. zn. II. ÚS 317/96 (N 166/9 SbNU 425), ze dne 13. 6. 2000 sp. zn. I. ÚS 129/99 (N 87/18 SbNU 243) a další] – v případě stěžovatelů tedy dekrety č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. Dnem účinnosti těchto dekretů se předmětné nemovitosti staly vlastnictvím československého státu.

29. Stěžovatelé dále namítají, že svými žalobami neobcházeli restituční předpisy, které se na ně z důvodu absence československého státního občanství nevztahovaly, a neměli naopak jinou možnost než postupovat podle obecných právních předpisů. Ačkoliv stěžovatelé ve svých ústavních stížnostech vyjadřují nesouhlas se stanoviskem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 a zejména s jeho použitím na nynější věc, Ústavní soud konstatuje, že právě v tomto stanovisku uvedené závěry jsou pro posouzení uplatněných nároků stěžovatelů rozhodující. Z uvedeného stanoviska vyplývá, že stát zcela dobrovolně umožnil bývalým vlastníkům dotčeného majetku usilovat o jeho navrácení, avšak pouze v omezeném množství případů, jejichž rozsah byl určen jednotlivými restitučními předpisy co do časové (tzv. rozhodné období vymezené od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990), věcné a osobní působnosti v podobě vymezení tzv. oprávněných osob (osoby s československým, resp. českým státním občanstvím). V případech, které nebylo možno podřadit pod rozsah restitučních předpisů, se podle stanoviska nelze domáhat ochrany vlastnického práva cestou žalob podle obecných občanskoprávních předpisů.

30. Ústavností podmínky státního občanství u restitucí se přitom Ústavní soud zabýval již v plenárním nálezu ze dne 4. 6. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/96 (N 67/8 SbNU 163; č. 185/1997 Sb.), v němž tuto podmínku (na rozdíl od podmínky trvalého pobytu, kterou již dříve pro protiústavnost zrušil) shledal ústavně souladnou. Učinil tak zejména s odkazem na čl. 11 odst. 2 Listiny, podle něhož zákon může stanovit, že určité věci mohou být pouze ve vlastnictví občanů nebo právnických osob se sídlem v České republice. Uvedeným ustanovením byl vytvořen pro zákonodárce ústavní prostor pro omezení okruhu oprávněných osob v restitučním zákonodárství, přičemž Ústavní soud v tomto kontextu znovu opakuje výchozí tezi, že nebylo a není reálné restitučními předpisy odčinit veškeré křivdy, které byly v minulosti napáchány, a je tudíž nutné spokojit se s nápravou jen některých z nich.

31. Pro posuzovanou věc tak výklad účinků přijetí restitučních předpisů podaný v odkazovaném stanovisku vylučuje, aby se stěžovatelé mohli úspěšně domáhat ochrany tvrzeného vlastnického práva, ať již byly v případě jejich právních předchůdců skutkové okolnosti převzetí majetku československým státem jakékoliv. I v případě, že by stát převzal předmětné nemovitosti v rozhodném období, stěžovatelům nemohl vzniknout restituční nárok, neboť nesplňovali podmínku státního občanství. Skutečnost, že zákonodárce vyloučil z okruhu oprávněných osob cizí státní občany, pak za použití závěrů plynoucích ze stanoviska pléna Ústavního soudu znamená, že stěžovatelé se nemohou domáhat ochrany vlastnického práva ani v řízení podle obecných občanskoprávních předpisů (viz též usnesení ze dne 11. 11. 2010 sp. zn. II. ÚS 2636/10).

32. Odkazují-li stěžovatelé na podporu tvrzení, že podanými žalobami neobcházeli restituční předpisy, na nález sp. zn. I. ÚS 894/10, Ústavní soud ho nepovažuje pro nynější řízení za relevantní. Uvedená věc totiž byla specifická již v tom, že právním předchůdcům stěžovatelů bylo jejich vlastnické právo přiznáno již na základě dekretu č. 5/1945 Sb. a

následně přešlo na stěžovatele; v důsledku vadného stavu zápisů pozemkového katastru však nebylo dědické řízení řádně dokončeno, a stěžovatelé proto podali restituční žalobu, kterou poté, co se dozvěděli o privatizaci předmětných nemovitostí, změnili na žalobu na určení vlastnického práva. Ústavní soud zde zohlednil především to, že soud prvního stupně stěžovatelům vyhověl, a ti tak měli legitimní očekávání svého druhu, že zvolený procesní postup není nesprávný. V tom byli – což bylo zcela zásadní – utvrzováni i tehdejší soudní judikaturou, která podání určovací žaloby, tím spíše v souběhu s restitučním návrhem, přinejmenším připouštěla. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že bylo příliš tvrdé požadovat po stěžovatelích, aby odhadli budoucí vývoj judikatury, která právě v době řešení jejich případu doznala významné změny v nazírání na možnost použití místo restitučních zákonů předpisů obecných (viz nález sp. zn. I. ÚS 894/10). Popsané jedinečné okolnosti věci, spočívající ve zmíněném judikатурním vývoji, jež byly důvodem vyhovění ústavní stížnosti, však v posuzované věci nebyly dány.

33. Ani druhý stěžovatel odkazovaný nález sp. zn. I. ÚS 3943/14, ve kterém Ústavní soud výjimečně připustil možnost uplatnění určovací žaloby, aniž by takový postup považoval za obcházení restitučních předpisů, nelze označit za příléhavý. Předmětem dané věci totiž byly rovněž zcela výjimečné okolnosti, kdy se stěžovatel o samotné existenci majetku, jenž měl původně patřit jeho právním předchůdcům, kteří zahynuli v koncentračním táboře, dozvěděl až po uplynutí všech restitučních lhůt. V nynější věci však stěžovatelé netvrdili, že by se o předmětných nemovitostech dozvěděli až nyní, naopak bylo zjištěno, že k získání vlastnického práva činila určité kroky nejen jejich právní předchůdkyně C. A. D. R., ale též právní předchůdkyně třetího a čtvrtého stěžovatele B. L. v řízení vedeném u Okresního soudu v Opavě pod sp. zn. 12 C 390/92, která však v jeho průběhu vzala svůj návrh na určení vlastnického práva zcela zpět, a řízení proto bylo zastaveno (viz str. 7 odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 4716/2016). Důležitý význam při rozhodování Ústavního soudu v odkazovaném nálezu měla též skutečnost, že stěžovatelem uplatňované nároky nezasahovaly do práv jiných osob, neboť předmětný majetek zůstal od konfiskace nepřetržitě ve vlastnictví státu; to však přinejmenším pro část nemovitostí, jež jsou předmětem nynější věci, neplatí.

34. Vliv na posouzení věci nemůže mít ani další námitka stěžovatelů o vadách rozhodnutí („důvěrného výnosu“) Ministerstva zemědělství ze dne 27. 12. 1949, kterým údajně bylo rozhodnuto o konfiskaci předmětného majetku, ani tvrzení, že lze mít pochybnosti o tom, zda byl uvedený dokument vůbec kdy vydán. Ústavní soud zde navazuje na svou argumentaci obsaženou shora v bodě 28 a doplňuje, že právním důvodem konfiskace majetku nejsou následně vydaná správní rozhodnutí, jež mají toliko deklaratorní povahu, nýbrž přímo příslušný dekret prezidenta republiky. Z uvedeného důvodu proto tvrzení o vadách v konfiskačním řízení, v posuzované věci tvrzení o vadách „důvěrného výnosu“ Ministerstva zemědělství či vůbec rozporování existence tohoto dokumentu, není s to zpochybnit účinky konfiskace (v podrobnostech viz též stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05, nález ze dne 23. 6. 2020 sp. zn. III. ÚS 2056/18 nebo usnesení ze dne 23. 7. 2020 sp. zn. II. ÚS 3296/19). Dle zjištění obecných soudů (jež jsou navíc v tomto ohledu shodná s tvrzeními stěžovatelů) byl navíc konfiskační proces dovršen až vydáním výměru Okresního národního výboru v Hlučíně ze dne 3. 3. 1950 (resp. 4. 3. 1950).

35. Důvodnost ústavních stížností nemůže založit konečně ani námitka zneužití dekretů komunistickým režimem. Ústavní soud předně nepřehlédl, že z napadených rozhodnutí nevyplývá, že by stěžovatelé tuto námitku uplatnili v předchozím řízení. Vznášejí-li ji

proto poprvé až nyní ve svých ústavních stížnostech, aniž by nejprve umožnili soudům náležitě ji posoudit, nezbyvá Ústavnímu soudu než takovou námitku – v souladu se zásadou subsidiarity ústavní stížnosti a zásadou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů – odmítnout jako materiálně nepřipustnou. Již pouze nad rámec Ústavní soud doplňuje, že stěžovatelé toto zcela obecně formulované tvrzení ani nijak blíže nerozvádí, přičemž z pouhého data vydání výměru okresním národním výborem, jež spadá oficiálně až do období po únoru 1948, nelze bez dalšího usuzovat na závěr o zneužití dekretů prezidenta republiky.

36. Ústavní soud neshledal, že by napadenými rozhodnutími byla porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatelů, a proto jejich ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl. Jelikož neprováděl dokazování a od ústního jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci, učinil tak mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

37. Stěžovatelé v ústavních stížnostech navrhli, aby jim Ústavní soud přiznal podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem. Podle uvedeného ustanovení může Ústavní soud v odůvodněných případech podle výsledku řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení. V dané věci neshledal Ústavní soud důvod pro přiznání náhrady nákladů řízení již s ohledem na jeho výsledek.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 12. ledna 2021

Radovan Suchánek
předseda senátu

Odlišné stanovisko soudce Jiřího Zemánka k nálezu ve věci sp. zn. III. ÚS 2171/17

Většinové stanovisko III. senátu k nálezu odůvodňuje zamítnutí ústavních stížností pouze převzetím tvrzení obecných soudů o neuplatnění předmětných nároků právní předchůdkyní stěžovatelů podle poválečných restitučních předpisů, aniž zkoumá, zda tuto právní skutečnost postavily najisto, a zejména pak z této teze dovozuje závěry směrem ke konfiskačním dekretům prezidenta republiky, jdoucí proti samotnému účelu těchto předpisů. Nevypořádává se přitom s řadou argumentů uváděných stěžovateli na podporu petitu ústavní stížnosti, jejichž reflexe v řízeních u obecných soudů měla naplňovat ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na řádný proces zaručené čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. První ústavní stížnost byla podána už před 3,5 roky a původní návrh soudce zpravodaje směřoval k poměrně stručnému odmítnutí usnesením pro zjevnou neopodstatněnost. Avšak ani zamítavý nálezn podpořit nemohu, konkrétně pak zejména z těchto důvodů:

Neplatnost majetkových převodů a majetkově-právních jednání, uzavřených v době nsvobody pod tlakem okupace nebo národní, rasové či politické perzekuce podle § 1 odst. 1 dekretu č. 5/1945 Sb. a § 1 zákona č. 128/1946 Sb. má konstitutivní účinky, nároky s nimiž spojené přísluší tomu, kdo utrpěl újmu v důsledku takových převodů či jednání (popř. jeho právním nástupcům), ledaže by šlo o osobu státně nespolehlivou, kdy – a jen tehdy – nárok přísluší státu jako majetek konfiskovaný podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. (§ 4 odst. 1 zákona č. 128/1946 Sb.). Otázka „státní nespolehlivosti“ právní nástupkyně však předmětem původních soudních řízení a tedy ani posouzení Ústavním soudem nebyla.

Nebyl-li nárok oprávněnou osobou řádně – v tříleté lhůtě – uplatněn, nezaniká, pouze se promlčuje (§ 8 téhož zákona). Oba poválečné restituční předpisy neobsahují žádný důvod pro zánik nároku oprávněné osoby. Tvrzení v bodě 25 odůvodnění nálezu, že tato lhůta je ustálenou soudní praxí chápána jako lhůta prekluzivní, jde *contra legem* a nezachrání ho ani odkaz na Obecný zákoník občanský z roku 1811 v bodě 25.

Ani v případě marného uplynutí této lhůty by nedošlo k zpětnému obnovení vlastnických práv Německé říše, neboť nulitní a nicotné účinky převodu platí nepodmíněně *ipso iure*. Nikoliv řádné uplatnění individuálního nároku bude znamenat jen jeho promlčení (ztrátu uplatnitelnosti), které je třeba namítnout, nebude však mít sankční následky ve smyslu zániku jeho právního základu – objektivní neplatnosti majetkových převodů. Označovat požadavek na uplatnění nároku za znak pouhé „relativní“ neplatnosti předmětných majetkových převodů je ovšem zavádějící: tento postup sloužil k vypořádání případných, v dobré víře nabytých práv třetích osob, jak správně připomenul Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 11. 4. 2006 sp. zn. 22 Cdo 1363/2005, nikoliv ale ke zpochybnění neplatnosti majetkových převodů samotných.

Nesprávný je však závěr Nejvyššího soudu o „rekvalifikaci“ nároku v případě jeho včasného neuplatnění jako majetku nepřátelského, podléhajícího – bez dalšího – konfiskací do vlastnictví státu. Tento závěr však většina III. senátu nekriticky převzala. Byla-li národní správa na tento majetek zavedena nikoliv jako na majetek osoby státně nespolehlivé (neměl reálného vlastníka), nýbrž z důvodů potřeby poválečného národního hospodářství, měl být jeho vlastnický status jako tzv. ležící pozůstalosti zachován do doby, kdy bude dědictví po původním vlastníkovi vypořádáno, popř. pomínou důvody, pro které byla národní správa zavedena (§ 11 dekretu č. 5/1945 Sb.).

Nesdílím rovněž tvrzení o omezení nápravy křivd aplikací poválečných restitučních předpisů způsobem, „*jenž by byl pro další fungování tehdejších (nejen) majetkových právních vztahů udržitelný*“, resp. byl schopen „*zabránit chaosu v majetkových vztazích*“. Na bližší rozvedení důvodů tohoto omezení v napadených rozhodnutích obecných soudů náleží „pro stručnost“ pouze odkazuje (bod 27.), což jeho přesvědčivosti a přijatelnosti nepřidává. Toto zdůvodnění není než úlitbou prezidenta Beneše a spol. politickému tlaku některých frakcí ve vládě Národní fronty a z hlediska hodnot dnešního demokratického právního státu je třeba ho vykládat ústavně konformně. (Z obdobných důvodů si německá vláda vyhradila posouzení dopadů za nulitní prohlášené Mnichovské dohody z r. 1938 do soukromoprávní sféry svých občanů, což nakonec bylo z čs. strany akceptováno.)

Následky nevypořádání restitučního nároku žádný z obou restitučních předpisů neupravuje. Zemřel-li původní vlastník, vypořádání tzv. ležící pozůstalosti podléhalo tehdy platným předpisům práva civilního. Na jejich použití v daném případě měl mít vliv výklad, podaný obecnými soudy, konformní ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy se závazkem nepřikládat právní důsledky smlouvám mezi orgány nacistické okupační správy a rakouskými občany, vyplývajícím ze *Státní smlouvy o obnovení nezávislého a demokratického Rakouska* (č. 39/1956 Sb.), jejíž smluvní stranou se stalo i Československo, které podle jejího čl. 27 deklarovalo svůj úmysl vrátit majetky, práva a zájmy rakouských občanů (*sic* právních předchůdců stěžovatelů, resp. stěžovatelů samotných), nacházející se na jeho území. Tento závazek neoslabuje ani tvrzení nálezu v bodě 27., že z této smlouvy „*nelze dovozovat nepřípustnost podmínění navrácení předmětných majetků předchozím splněním stanovených podmínek*“.

V úvahu bylo třeba vzít i to, že doba k uplatnění restitučního nároku podle § 8 zákona č. 128/1946 Sb. uplynula v květnu 1949, tj. více než 14 měsíců po 25. únoru 1948, nástupu komunistického režimu k moci, kdy uplatňování restitučních nároků občany „kapitalistických“ států nemělo sebemenší naději na úspěch. Dnešní český stát, hlásící se k principům demokratického právního státu, by měl umět najít způsob, jakým naložit – v případě nejistoty ohledně uplatnění nároku podle poválečných restitučních předpisů, v duchu zásady *ex favore restitutionis* – po více než 75 letech od skončení 2. světové války s nápravou zjevné křivdy, kterou utrpěla v důsledku rasové a politické perzekuce tehdejší k majetkové restituci oprávněná osoba, jejíž nárok nepropadl v důsledku prekluze, ale byl pouze promlčen. K takové možnosti nápravy však většinové stanovisko III. senátu uzavírá cestu.

Mezinárodněprávní rozměr přezkumu rozhodnutí obecných soudů je velmi „mělký“, když tvrzení, že „*stát zcela dobrovolně umožnil bývalým vlastníkům dotčeného majetku usilovat o jeho navrácení, avšak pouze v omezeném množství případů*“, ignoruje prohlášení čs. exilové vlády v Londýně, učiněné na bázi *Mezispojenecké deklarace týkající se majetků na území okupovaném nebo kontrolovaném a neplatnosti jejich převodů* v roce 1943 o tom, že „2) *veškeré převody spadající do působnosti Deklarace se považují za neplatné od počátku*“. Přitom klauzule, podle níž čs. exilová vláda „3) *vyhrazuje si právo upravit postup poskytování náležitého odškodnění a nápravu vlastnických vztahů*“ nikterak nepodmiňuje tyto účinky neplatnosti uplatněním individuálních nároků z ní vyplývajících. Tomuto jednostrannému aktu čs. exilové vlády učiněnému vůči spojencům rozhodně nelze upírat vnitrostátní následky ve vztahu k příslušným opatřením, včetně legislativních, směřujícím k jeho naplnění.

Nález trpí rovněž nekritickým postojem vůči absenci úvahy soudů o civilistických aspektech věci, uvedených s odkazem na *Obecný občanský zákoník* rovněž v prohlášení čs. exilové vlády, na něž stěžovatelé také poukazují, jako je neplatnost jednání provedených lstí, podvodem, zavedením nucených opatření, nátlakem, násilím, zneužitím tíživé situace, právní status věci, na niž nebyl uplatněn restituční nárok, jako věci opuštěné, apod.

Náležitá pozornost měla být obecnými soudy věnována národní správě, k níž mělo dojít, jak shora už uvedeno, nikoliv pro „státní nespolehlivost“ právní nástupkyně původního vlastníka nemovitostí, ale z důvodů hospodářských, jakož i dopadům tohoto institutu na aktivní legitimaci právní nástupkyně k uplatnění restitučního nároku. Přezkumnou funkci vůči postupu obecných soudů však většinový nález III. senátu ani v tomto směru nesplňuje.

Co však zaráží nejvíce, je nevypořádání se s vlastní judikaturou Ústavního soudu ke vztahu žaloby o určení vlastnického práva a restitučního zákonodárství. K zásahu státu do základních práv právních nástupců původního vlastníka nemovitostí A. R. došlo v důsledku aplikace dekretu č. 108/1945 Sb. vůči majetku, původně náležejícímu jejich právnímu předchůdci, tedy před obdobím, rozhodným pro použití „polistopadových“ restitučních předpisů. Proto relevance stanoviska Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05, vycházejícího primárně z hodnocení takové otázky v kontextu nápravy křivd způsobených komunistickým režimem v tomto období, není v posuzovaném případě bezesbytku přílehlavá, včetně námitky absence českého státního občanství. Zcela mylným je pak – jako ospravedlnění omezení okruhu oprávněných osob v restitučním zákonodárství, v kontextu věci ahistorickým – odkaz na čl. 11 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, podle něhož zákon může stanovit, že určité věci mohou být pouze ve vlastnictví občanů nebo právnických osob (původně i se sídlem v České republice), jehož ústavodárcem sledovaným smyslem je např. ochrana obecně prospěšných statků, přírodního bohatství, apod., běžná i v řadě jiných vyspělých zemí.

Odůvodnění sice uvádí dva nálezy, které nepovažují uplatnění určovací žaloby podle obecné úpravy za obcházení restitučních předpisů jako *legis specialis*, s poukazem na „zcela výjimečné okolnosti“ takových případů však ale nepokládá – i s odvoláním na

vývoj judikatury – tyto nálezy za relevantní pro posuzovanou věc. Za takový označuje např. nález ze dne 2. 8. 2016 sp. zn. I. ÚS 3943/14, jenž připouští určovací žalobu při uplatnění nároků vůči státu na odčinění křivd způsobených Německou říší v letech 1938 – 1945, nezasahujících do práv jiných osob, která není obcházením restitučních předpisů, pokud stěžovatel tyto nároky „nemohl bez vlastní viny a pro vážnou překážku podle restitučních předpisů uplatnit včas a uplatňuje je bez zbytečného odkladu po odpadnutí této překážky.“ Dále pak uvádí: „Je nutné, aby všechny příslušné orgány veřejné moci v duchu snahy o zmírnění některých majetkových křivd interpretovaly zákonem stanovené okolnosti, v jejichž důsledku k přechodu majetku došlo, a aby přitom vycházely z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Stát a jeho orgány jsou povinny postupovat v souladu se zákonnými zájmy osob, jejichž újma má být alespoň částečně kompenzována. Tyto nároky jsou do té míry mimořádnými, že to odůvodňuje i mimořádný postup soudů, co se poučení účastníků i jejich právních zástupců týče. Namísto je shora popsaná interpretace vycházející z hodnotových a principiálních hledisek současného ústavního státu, kterým musí být všechny právní předpisy poměřovány.“ Pro tuto pasáž, která v odůvodnění citována není, nelze uvedený nález označit za nepřiléhavý, jak se ale činí v bodě 33. Není co dodat.

Nemohla-li právní nástupkyně uplatnit svůj nárok z doby nesvobody ve lhůtě podle poválečných restitučních předpisů kvůli zaviněné nečinnosti národního správce, přičemž ze skutkových okolností je patrné, že o jeho uplatnění usilovala – což měly ale soudy spolehlivě zjistit, pak ve světle svých shora zmíněných mezinárodních deklarací vůle jí (jejím dědicům) stát neměl upírat přístup k možnosti domoci se nápravy náhradním způsobem, totiž žalobou o určení vlastnictví nemovitostí. Pokud by v případě úspěchu takové žaloby jejich vydání *in natura* dnes už možné nebylo např. s ohledem na ochranu práv aktuálního dobrověrného vlastníka, resp. kvalifikovaný veřejný zájem, pak měl vzniknout prostor pro uplatnění nároku na náhradu škody proti státu. Pokud by bylo možno na nárok skutečně hledět jako na uplatněný, ale výsledek správního řízení není už kvůli důkazní nouzi možno zjistit, pak nárok za promlčený považovat nelze. Vzhledem k nevymahatelnosti nároku v době vlády totalitního režimu může stát upustit od uplatňování námítky jeho promlčení. Prostor pro takové politické rozhodnutí však tento nález uzavírá. Nemovitosti původního vlastníka však nelze pokládat za nepřátelský majetek Německé říše, automaticky podléhající konfiskačnímu dekretu prezidenta republiky.

V Brně dne 12. ledna 2021

Jiří Zemánek